

діляти обґрунтуванню необхідності проведення відповідної судової експертизи, а також питанням, що будуть поставлені експерту (експертам). Дані, які будуть одержані за результатами вказаних експертиз, мають важливе значення не лише для проведення ефективного та якісного досу-

дового розслідування, а й для запобігання в майбутньому втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. Також слід пам'ятати, що висновок експерта не є остаточним та обов'язковим, а оцінюється і досліджується судом водночас із іншими доказами у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України» URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Матусовский Г.А. Судебная экспертиза в методике расследования хищений. Криминалистика и судебная экспертиза. 1984. Вып. 29. С.48–54.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. 23-е изд., испр. М.:Русский язык, 1991. 1128 с.
4. Абрамов С.Н. Советский гражданский процесс: учеб. С.Н. Абрамов. М.: Госюриздат, 1952. 420 с.
5. Костицкий М.В. Використання спеціальних психологічних знань у радянському кримінальному процесі. К.: НМК ВО, 1990. 58 с.
6. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики. В 3-х т. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М.: Юристъ, 1997. 480 с.
7. Адвокат: журнал (№ 9, 2010 р.). К.: Прецедент, 2011. 48 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами та доповненнями) // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Призначення експертизи та питання, які ставляться перед експертом / Адвокатське бюро «Осмарк». URL: <https://www.osmark.com.ua>.
11. Адвокат: журнал (№ 4 (103), 2009 р.). К.: Прецедент, 2009. 59 с.
12. Майліс Н.П. Про актуальність використання комплексу знань у різних напрямках судової експертизи. Експерт-криміналіст. 2008. № 4. С. 23.

УДК 343.814(477)

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ СТРОКІВ ПІДГОТОВКИ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ ПРЕДСТАВНИКОМ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ

TO THE ISSUE OF THE CORRELATION OF THE TERMS OF PRE-TRIAL REPORT PREPARING BY THE REPRESENTATIVE OF THE PERSONNEL OF PROBATION BODY TO THE REQUIREMENTS OF INTERNATIONAL STANDARDS IN THE FIELD OF PROTECTING PRISONERS' RIGHTS

Іваньков І.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник*

*Науково-дослідного центру з питань організації
діяльності органів та установ виконання покарань
Академії Державної пенітенціарної служби*

Максим І.М.,

старший інспектор

*Малиновського районного сектору
Одеського міського відділу з питань пробації
Південного міжрегіонального управління
з питань виконання кримінальних покарань та пробації
Міністерства юстиції*

У статті розглянуто відповідність норм Кримінального процесуального кодексу України, що стосуються підготовки досудової доповіді представником персоналу органу пробації, принциповій позиції уповноважених органів Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи щодо питання скорочення строків перебування ув'язнених під вартою.

Ключові слова: ООН, Рада Європи, кримінальне обвинувачення, суд, права людини, орган пробації.

В статье рассмотрено соответствие норм Уголовного процессуального кодекса Украины, касающихся подготовки досудебного доклада представителем персонала органа пробации, принципиальной позиции уполномоченных органов Организации Объединённых Наций и Совета Европы по вопросу сокращения сроков содержания заключённых под стражей.

Ключевые слова: ООН, Совет Европы, уголовное обвинение, суд, права человека, орган пробации.

The article deals with the compliance of the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding pre-trial report preparing by the representative of the personnel of probation body, the principled position of the authorized bodies of the United Nations and the Council of Europe on the reduction of the terms of prisoners' detention.

Key words: UN, Council of Europe, criminal prosecution, court, human rights, probation body.

Постановка проблеми. На підставі вимог законів України «Про пробацію» [1] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» [2] в Україні започатковано інститут досудової пробації, зміст якого полягає у наданні до суду інформації, яка характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності. У ст. 3141 Кримінального процесуального кодексу України [3] визначено, що представник уповноваженого органу з питань пробації має скласти досудову доповідь за ухвалою суду та у визначений в ній строк.

За наявною практикою у 47% ухвал суду, які надійшли до уповноважених органів з питань пробації, зазначений строк на складання досудової доповіді становив менше ніж 10 діб (іноді це 1–2 дні) [4], що позбавляє співробітників цих органів змоги зібрати повну та розгорнуту інформацію про обвинуваченого, його найближче оточення, отримати необхідні характеристики, довідки тощо. Також мають місце випадки, коли ухвала суду надходить до органу пробації після закінчення визначеного строку складання досудової доповіді, що унеможливає її своєчасну підготовку.

Унаслідок вищевикладеного у представників персоналу органу пробації, які отримали відповідну ухвалу суду, виникає слушне запитання щодо отримання права на підготовку досудової доповіді після закінчення строку, зазначеного в ухвалі суду.

Метою статті є дослідження змісту норм кримінального процесуального законодавства України у частині підготовки досудової доповіді та встановлення їх відповідності вимогам міжнародних стандартів у галузі захисту прав ув'язнених.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що принципова позиція Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи полягає у тому, що строк перебування кожної особи, взятої під варту, в умовах примусової ізоляції від суспільства, має бути максимально обмеженим у часі. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку має доставлятися до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення.

Зокрема, Загальна декларація прав людини¹ проголошує у ст. 9, що «ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання», а також визначає у ст. 10, що «кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і

безстороннім судом», та підкреслює у ч. 1 ст. 11, що «кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту» [5].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права² у ст. 9 визначає: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом. Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення <...> Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним» [6].

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання³ у ст. 11 підкреслює: «Кожна держава-сторона розглядає правила, інструкції, методи і практику щодо допиту, а також умов утримання під вартою й поводження з людьми, які піддані будь-якій формі арешту, затримання чи ув'язнення на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, з тим, щоб не допускати жодних випадків катувань» [7].

У Зводі принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі⁴, визначені принципи поводження з ув'язненими.

Принцип 2. «Арешт, затримання чи ув'язнення здійснюються тільки в суворій відповідності з положеннями закону та компетентними посадовими особами або особами, уповноваженими законом для цієї мети».

Принцип 11. «Особа не може перебувати у затриманні без надання ефективної можливості бути в терміновому порядку заслуханою судовим або іншим органом» [8].

У ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁵ закріплено, що «кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом <...> Кожен, кого заарештовано або затримано <...>, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження». Ст. 6 Конвенції закріплює право кожного на «справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» [9].

У «Правилах Ради Європи про застосування тримання під вартою, про умови, в яких воно має здійснюватися, і про заходи щодо попередження насильства»⁶ визначено, що тримання під вартою має базуватися на таких принципах: «З точки зору презумпції невинності і свободи особистості тримання під вартою підозрюваного у скоєнні злочину має бути не нормою, а винятком <...> В окремих випадках утримання під вартою слід застосовувати тільки в разі потреби і як крайній захід; воно не має застосовуватися з каральною метою <...> Для осіб, яких тримають під вартою, мають бути створені умови, відповідні їх право-

¹ Загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права прийнятий 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73 р.

³ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання, прийнята 10 грудня 1984 року та ратифікована Указом Президії ВР N 3484-XI (3484-11) від 26.01.1987 р.

⁴ Звід принципів захисту всіх осіб, що піддаються затриманню чи ув'язненню в якій би там не було формі, прийнятий резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї від 9 грудня 1988 р.

⁵ Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод була підписана у Римі 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.

⁶ «Правила Ради Європи про застосування тримання під вартою, про умови, в яких воно повинно здійснюватися, і про заходи щодо попередження насильства» є Додатком до Рекомендації Ради Європи «Про застосування тримання під вартою, про умови, в яких воно повинно здійснюватися, і про заходи щодо попередження насильства», прийнятої Комітетом міністрів 27 вересня 2006 р. на 974-му засіданні заступників Міністрів.

вим статусом; це означає введення таких правообмежень, які лише необхідні для відправлення правосуддя, забезпечення безпеки установи, ув'язнених і персоналу, а також для захисту прав інших осіб і особливо для виконання вимог Європейських в'язничних правил та інших правил». Правила також закріплюють вимогу про те, що «функції прийняття рішення про взяття під варту, про його продовження і застосування альтернативних заходів мають виконуватися судом. Після того, як підозрюваний у скоєнні злочину був тимчасово затриманий і ізолюваний правоохоронними органами (або іншим уповноваженим відомством), він має бути негайно доставлений до суду для прийняття рішення про те, наскільки виправданим є позбавлення волі, чи потребує воно продовження, чи має підозрюваний утримуватися під вартою або треба застосувати альтернативний захід <...> Суд, який приймає рішення про взяття під варту або продовження строку утримання, а також признає альтернативний запобіжний захід, має заслухати справу і винести рішення без зволікання» [10].

Висновки. Таким чином, визначення у ч. 2 ст. 316 Кримінального процесуального кодексу України максимального строку призначення судового розгляду «не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення» [3] є наслідком реалізації у кримінальному процесуальному законодавстві України вимог міжнародних нормативно-правових актів, зокрема, прийнятих під егідою Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, щодо застосування утримання під вартою тільки в разі потреби, як крайній захід і на мінімально можливий строк.

Варто також зазначити, що у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України не передбачено можливості збільшення максимального строку призначення судового розгляду. У Кримінальному процесуальному кодексі України законодавець розділив поняття «ухвала про призначення судового розгляду» (ч. 2 ст. 316 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що «судовий розгляд має бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення») [3] та «ухвала суду про призначення досудової доповіді» (ч. 1 ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що «з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь за ухвалою суду» [3]), що формально дає змогу суду призначити для підготовки досудової доповіді строк, менший ніж 10 днів.

Отже, у зв'язку із вищеведеним відповідь на питання: чи має право персонал органів пробації скласти досудову доповідь після закінчення строку, зазначеного в ухвалі суду, є негативною.

Однак є законна підстава для отримання ухвали суду про складання досудової доповіді під час підготовчого судового засідання, що дасть змогу максимально збільшити час на підготовку досудової доповіді. Ч. 2 ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що підготовче судове засідання «відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими Кодексом для судового розгляду» [3]. Формально участь представників уповноваженого органу з питань пробації за змістом цієї статті у підготовчому судовому засіданні не передбачається, суди їх не запрошують, тому ухвали суду про складання досудової доповіді пересилаються поштою або посилюються, що суттєво обмежує час на їх підготовку.

Своєю чергою, ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» Кримінального процесуального кодексу України у п. 24 визначає, що «судове провадження – це кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключеними обставинами» [3]. П. 26 цієї ж статті визначає як учасників судового провадження «сторони кримінального провадження, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представника персоналу органу пробації, третю особу, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інших осіб, за клопотанням або скаргами яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судове провадження» [3].

Отже, зміст ч.ч. 24, 26 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України дає законну підставу представнику персоналу органу пробації брати участь у підготовчому судовому провадженні та отримати ухвалу суду про призначення досудової доповіді для її підготовки у максимально можливий строк.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-19> (дата звернення: 02.05.2018).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 7 вересня 2016 р. № 1492-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1492-19> (дата звернення: 12.05.2018).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України у редакції від 24 квітня 2018 р., № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1518009785911849> (дата звернення: 13.05.2018).
4. Исправление вместо заключения: что нужно знать о пробаации. Дайджест. Центр суддівських студій. URL: <http://www.judges.org.ua/dig/14550.htm> (дата звернення: 02.05.2018).
5. Загальна декларація прав людини. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 09.05.2018).
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 14.05.2018).
7. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 11.05.2018).
8. Резолюція 43/173 Генеральної Ассамблеї ООН от 9 декабря 1988 г. Свод принципов защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или заключению в какой бы то ни было форме. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_206 (дата звернення: 14.05.2018).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.05.2018).
10. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. Документи Ради Європи. Рекомендація Rec (2006) 13 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи про застосування тримання під вартою, про умови, в яких воно повинно здійснюватися, і про заходи щодо попередження насильства. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1166617725> (дата звернення: 21.05.2018).